

O TEMPO BONO

O tempo bono, Ack du glada tid, skaldade *Francesco Galeota*, verksam vid det neapolitanska hovet på 1470-talet. Det är en *strambotto*, som eftertänksamt jämför det förflutna med hjälp av metaforer om väderlek och sjömanskap. Den beskriver dock dåligt den italienska musikens situation under 1400-talet: det var ingen *god tid*. Den befinner sig, i alla fall vad beträffar antal manuskript och bevarad musik, i en vågdal efter det produktiva 1300-talet och den kommande *frottola*-boomen runt 1500.

Se bara läget i det manuskript där Laude Novella hittat det mesta av musiken till kvällens konsert, en handskrift med nära anknytning till det neapolitanska hovet, **Montecassino 871**. Ingen av de 22 italienskspråkiga kompositioner i Montecassino är skriven av en italiensk tonsättare. Däremot har spanjorer (*Cornago* och *Oriola*) och engelsmän (*Dunstable* och *Bedyngham*) lämnat flera musikaliska bidrag med italiensk text! De två sistnämnda slåss om att ha tonsatt *Leonardo Giustinianis* vitt berömda *O rosa bella*: båda står i olika handskrifter som kompositör. Dikten *O rosa bella* är vid denna tid närmast obligatorisk i sångböcker och diktsamlingar; den tonsattes och arrangerades flitigt, bl.a. finns arrangemang för orgel i *Buxheimer Orgelbuch*. Flera kompositioner till Giustinianis texter finns i M871, bl.a. *Merce te chiamo*, en *ballata* som är en viktig pusselbit i arbetet med att förstå den italienska improviserade stilen på 1400-talet.

Att finna ett antal spanska stycken i Montecassinohandskriften är ingen direkt slump, eftersom Neapel lydde under Aragonien vid denna tid, 1400-talet. Spanjoren Cornago hade uppehållit sig långa perioder i Neapel, och flera av hans kompositioner finns i M871. Att Neapel under den aragoniske kung *Ferdinand I* var en viktig musikstad kan man också märka på att män som teoretikern/tonsättaren *Johannes Tinctoris* och kollegan *Franchinus Gaffurius* uppehöll sig i Neapel. Tinctoris epokgörande *Liber de art contrapuncti* är t.o.m. tillägnad kung Ferdinand.

Men redan under Robert d'Anjous ("den Gode") tid i början av 1300-talet var Neapel känt för sitt främjande av musik och andra sköna konster. Här vistades *Boccaccio* och här tillägnade *Marchetto av Padua* kung Robert sin traktat *Pomerium artis musicae mensuaratae*. Också *Philippe de Vitry* tillägnade kungen en av sina motetter.

Barnbarnet *Johanna I* går även hon till eftervärlden som en mecenat av klass, trots sitt dåliga rykte och många äktenskap. Det dåliga eftermälet är något som hennes vän, vår egen Birgitta Birgersdotter, har bidragit till. Heliga Birgitta vistades långa tider i Neapel, och vid ett tillfälle inträffar en berömd incident: Birgittas son Karl dristade sig vid en mottagning till att kyssa inte bara enligt konvensen drottningens fot utan även hennes mun. Drottningen sägs omedelbart ha föreslagit äktenskap! Detta föranledde en av de mest målande uppenbarelserna Birgitta fick, den (forna?) vännen Johanna utpekades som "aphona". Karl dör strax efter och Birgitta lider svårt över ovissheten om sonen Karls öde: himmel eller helvete?

Laude Novella framför i sitt program musik med anknytning till drottning Johanna. *Philipoctus av Caserta*, nära Neapel, var tonsättare men även teoretiker och har kallats "pionjär inom den synkoperade stilen". I sin *Par le grant sens* besjunger han drottning Johannas förbund med hertig *Ludvig av Anjou* 1380, och i *Par le bons Gedeons*, hyllas motpåven *Clemens VII*, Johannas kandidat i den påvliga schismen.

Instrumentalmusik vid denna tid kunde vara bearbetningar av vokalmusik, som *Hont paur* ur *Faenza codex*. Dansmusik under 1400-talet, som i *Bassa danzan*, kunde även den byggas på populära sånger. Det var en långsam dans, där musiken byggde på en tenor som man improviserade en överstämma till. Därför finns ytterst få bassa danzer bevarade: det var musikerns uppgift, då som nu, att i ögonblicket skapa en ny.

/ Per Mattsson